

Evlilik Hayatında Kıskançlık - Dindarlık İlişkinine Psikolojik Yaklaşım

Abdulvahit İMAMOĞLU*

Yılmaz ÇELİK**

Abstract

In this article, the relationship between religiosity and jealousy among married couples, religious and moral aspects are discussed. The sample of this research was selected from the Marmara Region, Istanbul, Kocaeli and Sakarya provinces between the ages of 18-40 randomly selected 447 participants are married. In our society, the level of jealousy between married couples is high. Jealousy is the perception to determine, the gender of the individual place of residence, income and education level, occupation and type of marriage were taken into consideration variables such as. According to research findings, jealousy and religiosity has a positive significant relationship. Excessive jealousy has directed couples to do some acts forbidden by religion and has affected couples' religious and morality life negatively. However, as a social expectation jealousy that isn't excessive has been seen necessary for marriage.

KEY WORDS: Religion, jealousy, marriage, youth, adulthood, morality, religiosity.

A. GİRİŞ

Dışa yansması farklı olsa da kıskançlık her insanda görülebilen duygusal bir fenomendir. Her bireyde farklı düzeyde var olan kıskançlık, çeşitli etkenlerle birlikte farklı tepki ve davranış olarak kendini göstermektedir. Aşırı boyutlarıyla kıskançlık hem kıskananın hem de kıskanılanın zarar gördüğü bir tutumdur. Kıskanç bir kişiliğin oluşmasında pek çok sebepten bahsetmek mümkündür. Bu sebepler bireysel ve sosyal faktörler başlığı altında ele alınabilir. Bireysel etkenlerin başında biyolojik ve fizyo-

* Sakarya Ü. İlahiyat Fakültesi.

** Sakarya Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

lojik yapı gelirken; sosyal yönden etkili unsurların başında ise; aile, çevre, töre ve medya gibi faktörler karşımıza çıkmaktadır.

Kıskançlık duygusu, aile huzurunu doğrudan etkilediğinden, aşırı kıskançlıklarda aile fertlerinin zarar gördüğü gerçeği ile karşılaşmaktayız. Zaman zaman kıskançlık krizleri sebebiyle eşine maddi ve manevi yönden zarar veren kimseleri duyarız. Bazen de duyduklarımız veya öğrendiklerimiz karşısında şaşırır kalırız.

Bu çalışmada aile bireylerinin birbirlerini ne derece kıskandıklarının belirlenmesi yanında çalışmanın temel amacı; sebepleri ve sonuçları açısından eşler arasındaki kıskançlığın tahlil edilmesidir. Çalışmada aşağıdaki varsayımlar dikkate alınarak konu işlenmeye çalışılmıştır.

- Cinsiyet faktörü kıskançlık algısını etkilemektedir.
- Eşler arasındaki statü farkı kıskançlığı artırmaktadır.
- Yersiz bir kıskançlık sonucunda eşler manevi suçluluk hissederler.
- Dindarlık ile kıskançlık arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

Esasen toplumumuzda eşler arası tartışma, şiddet ve egoizm gittikçe yaygınlaşmakta, buna bağlı olarak boşanmalarda da giderek artış görmektedir. (Sungur, 2009: 96). Bu bağlamda dini ve ahlaki hassasiyetlerin kıskançlık algısında ve kıskançlıkla başa çıkmada etkileri üzerinde durulmalıdır. Bu çalışmada üzerinde duracağımız bir diğer husus sebep ve sonuçları dikkate alındığında kıskançlığın, farkındalıkla üstesinden gelinebilecek bir özellik olduğudur.

1. Kıskançlık Kavramına Genel Bakış

Kıskanmak sözlükte; sevdiği, sahip olduğu, münasebet halinde bulunduğu şeyin başkalarıyla aynı tür ilişkiler içinde olmasına katlanamamak, esirgemek gibi manâlara gelmektedir. Kıskançlık, sevilen kişiye sahip olma isteğinden ve onun bir başkasını seveceği korkusundan kaynaklanan duygudur (Doğan, 1996: 649; Büyük Larousse:1986: 6730). Zaman zaman kıskançlık anlamında kullanılan ve İngilizce’de kıskançlık anlamına gelen “Jealous” kelimesi Yunanca zelos sözcüğünden gelmektedir. Rekabet ve gayret anlamını ifade etmektedir. (Arıkan ve diğerleri, 2000: 231; Pines, 2003: 16).

Terim anlamı olarak kıskançlık; Pines’e göre değerli bir ilişkiye veya onun niteliğine tehdit algılanması durumunda verilen karmaşık bir tepkidir (Pines, 2003: 17). Buunk ve Bringle’a göre, bireyin süregelen ya da daha önce var olan bir ilişkisindeki eşyle üçüncü bir kişinin ilişkisinden

kaynaklanan, hoş olmayan duygusal bir tepkidir. DeSteno ve Salovey'e göre değer verilen biriyle kurulmuş olan ilişkinin gerçekten bozulması ya da tehlikeye girmesiyle artan, öfke, mutsuzluk ve korku duygularıyla kendini gösteren sapkın bir duygu durumudur (Demirtaş, 2006: 182). Merkle ise kıskançlığı kayıtsız şartsız eşe bağımlı bir ilişki talebi olarak görmüş, kıskançlığı korkudan aşağılık duygusuna ve öfkeden nefrete kadar oluşan bir çeşit duygu karışımı olarak değerlendirmiştir (Merkle, 2006: 11-12). Hökeleli kıskançlığı kişinin kendi mahremini koruması yönünde gösterdiği aşırı duyarlılık, şeref ve namusuna zarar verecek durumlardan sakınıp korunmasını sağlayan duygusal tepki olarak tanımlamıştır. Özel manada ise erkek veya kadının başkasının cinsel ilgisi-ne karşı kendi eşini koruma ve savunma duygusu olarak ifade etmiştir (Hökeleli, 2002: 496). Bu tanımlamalardan kıskançlığın; değer verilen ilişkinin tehlikeye girmesi, üçüncü bir kişinin varlığından duyulan rahatsızlık, eşi sahiplenme ve namusu koruma yönünde gösterilen aşırı bir duyarlılık sonucu gösterilen, boyutları farklı olan bir tutum olduğu ortaya çıkmaktadır.

Freud'a göre kıskançlık, insanın doğasında var olduğu için değil, kaçınılmaz olduğu için evrenseldir. Psikodinamik yaklaşım yazarları, geçmiş-i irdeleyerek davranışların asıl sebebine inmeye çalışırlar ve kıskançlığa ilişkin bazı duyguların kaynağının Ödipal safhadan öncesine rastlamakta olduğuna inanırlar (Pines, 2003: 69). Adler ise kıskançlığı bir karakter özelliği olarak görür.

Kıskançlık duygusunun altında yatan birçok sorun olmakla beraber, en sık gözlemlenenler özgüven eksikliği, karşı tarafa güvenmeme ve karşı tarafı kaybetme korkusudur.

Kıskanan kişi geçmişte güveninin sarsılacağı bazı olaylar yaşamış olabilir. Erken çocukluk döneminde yaşanan bazı hadiseler kişinin ruhsal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Örneğin anne-baba arasında geçen sorunlardan dolayı kişinin ailesinin dağılması önemli bir etmen olarak karşımıza çıkabilir.

Ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin aldatılma gibi güven sarsıcı, toplum tarafından yadırganan, ahlakî ve dinî normlara ters düşen büyük bir sorun yaşaması ve bunun küçük yaşlarda aile içerisinde çocukların da dahil olduğu bir şekilde dikkatsizce ve özensizce yaşanması ileriki yaşlarda kişinin yaşadığı beraberliklerde de terk edilme, aldatılma gibi olaylara maruz kalması kıskançlık duygusunun uç noktalarda yaşanmasına sebep olabilir.

Özgüven zayıfladığı zaman kişi kendini yetersiz, değersiz hissetmeye başlar. Sahip olduğu sevgiyi hak etmediğini ve kaybedeceğini düşünür. Bu endişe de kıskançlık duygusuna ve onunla baş etmek için gösterilen sağlıksız davranışlara sebep olur. Aşırı kıskanç kişi, eşini devamlı kontrol eder, takip eder, onun yaşantısını sınırlar ve üzerinde bir baskı oluşturarak onu kaybetmeyeceğini düşünür. Oysa sadakat tehditle değil sevgiyle sağlanır. Kıskançlık sonucu sergilenen takip etme, baskı altında tutma, öfke, şüphelilik gibi tutumlar karşı tarafı daha da uzaklaştırır. (kiskanclik.html, 17.09.2010).

Kıskançlığın ortaya çıkmasına etki eden pek çok neden vardır. Bunlardan biri, kaybetme korkusudur. Kıskançlığı ortaya çıkaran ilişki değerlidir. Kıskançlık, değerli ilişkiye tehdit durumunda ortaya çıkar (Sayar, 2008: 53; Erol-Sağır, 2006: 186-188; Pines, 2003: 73; Merkle, 2006: 12). İki kişi arasındaki bir ilişki üçüncü bir şahıs tarafından tehdit edildiğinde kıskançlık ortaya çıkar. Bazen üçüncü kişi gerçek değil sanal da olabilir. Bu sebeple, bazen geçmiş yaşantı, eşin davranışlarında şüphe uyandıracak değişiklikler, erken dönemde ebeveyn faktörü, rekabet, yalnız kalma ve terk edilme duygusu gibi durumlar kıskançlığın ortaya çıkmasında etkilidir (Sungur, 2009: 29; Sağır, 2006: 186-188). Kıyaslama insanda farklı davranışlara neden olmaktadır. Bunlardan biri de kıskançlıktır (Osho, 2008: 66). Kişideki yetersizlik duygusu kıskançlığa neden olmaktadır. Kıskanç kişinin düşüncesinin odak noktası eşinin davranışları ve kendisidir.

Kıskançlığı ortaya çıkaran bir başka sebep ise sahiplenme duygusudur. Kıskanç insanlar sahip olduğu ilgi ya da sevgiyi kaybetme veya başka biriyle paylaşma endişesi gibi karmaşık bir ruh hali yaşarlar.

Kıskançlıkta, bazı korkular sık sık hiddetle birleşir. Kıskanç birey, sevilen bireyle ilişkilerinde kendini tedirgin hisseder ve bu kişinin sevgisi karşısında kendi statüsünü kaybedeceğinden korkar (Yavuzer, 2002: 99). Normal düzeydeki bir kıskançlık günlük hayatı olumsuz etkilemez. Patolojik düzeyde yaşanan kıskançlıklar insan hayatını zorlaştırır ve karmaşık hale getirir (mahmure.ekolay.net, 13. 03. 2010).

Hastalık düzeyinde kıskançlık olayları da sık rastlanan bir durumdur. Paranoya (hezeyanlı bozukluk) denen psikiyatrik bozukluğun kıskançlık tipinde, kıskanç kişi eşinin her hareketinden anlamlar çıkarır. Diğer yandan yaşlılarda değişik nedenlerle ortaya çıkan bunama hallerinde de hastalık düzeyinde kıskançlık görülebilir. Kişilik özellikleri kıskançlığa yatkın olan, alkol veya bağımlılık yapan maddeleri uzun süre kullanan insanlar da eşini hastalık derecesinde kıskanabilir (panik-atak.com, 15. 03. 2010).

Kıskançlığı tanımlarken, hasetten farkını algılamak gerekir. Haset, ödülü elde etmek için duyulan arzudan kaynaklanırken, kıskançlık onu kaybetme duygusundan kaynaklanmaktadır. Haset sahip olmamakla ilgili bir tutumken, kıskançlık ise sahip olmakla birlikte kaybetme korkusunu da yaşamayı içine almaktadır. Haset, arzulanan bir şeyin, başka birine ait olduğu ve bize değil de ona haz verdiği inancının yol açtığı, kızgınlık içeren bir duyguyu barındırıyor ve istenen şeyi sahibinden almaya, bozmaya yöneliyor (Göka ve diğerleri, 2008:106). Kıskançlıkta gerçek veya sanal üçüncü kişiden kaynaklanan tehdit, tutum belirlemede belirleyicidir. İstenilen ilişkiye tehdit algılanması veya ihtimali olması durumunda kıskançlık durumu veya tepkileri ortaya çıkmaktadır.

2. Genç Yetişkinlerin Psiko-Sosyal Özellikleri

Araştırmanın örneklemini genç-yetişkin evli çiftler oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu dönemin psiko-sosyal özelliklerini incelemeyi yararlı ve önemli görüyoruz.

Genç-yetişkinlik dönemini Havighurst 18-35, Erikson 20-40, Bühler 25-45 yaşları arası olarak ele almışlardır. Bu farklılık, değişik Sosyo-ekonomik sınıfların, ulusların, kültürlerin koşulları, tarihsel olayları, kişilik farklılıkları gibi etkenlerden kaynaklanmaktadır (Onur, 2006: 101; Köylü, 2004: 54).

Genellikle ergenlik ve gençlik çağı en sağlıklı yaşam dönemidir. Gençler hızlı beden değişimlerine karşı farklı tepki verirler. Kiloları, boyları, fiziki değişiklikleri kendileri için sevinç veya üzüntü kaynağı olabilir (Yörükoğlu, 2007: 36; Hökelekli, 2005: 266).

Kızların erkeklere göre hem fiziki gelişimleri hem de cinsel kimliği kazanmaları 1-2 yıl daha erkendir. Kızlar genellikle 18 yaşına kadar fiziki gelişimini tamamlarken, erkeklerin fiziki gelişimi 21 yaşına kadar devam eder (Selçuk, 2005: 35; Cüceloğlu, 2008: 345). Fiziki olarak ani gelişmeye karşı ergenin psikolojik olarak bu değişime hazır olmaması bu dönemin daha çalkantılı geçmesine neden olmaktadır.

Shock, insan bedeninin en verimli çalışma devresinin 25-30 yaşları arasında gerçekleştiğini gözlemiştir. Otuz yaşından sonra bireyin bedensel faaliyetlerinde yavaşlama başlar. Bu yavaşlama bireyin organlarının yenilenmemesinden kaynaklanır (Cüceloğlu, 2008: 336; Onur, 2006: 114-115).

Fiziki değişiklikler gençlerde farklı tepkilere neden olur. Bu dönemde ilgiler artmıştır. Kendilerine örnek model aradıkları bir dönemdir (Kök-

nel, 2007: 201; Yörükoğlu, 2007: 40-42). Ergenlik dönemine göre kişinin olgunlaştığı, duygu ve heyecanlarındaki taşkınlıkların azaldığı, dengeli olma halinin arttığı ve yetişkinlerle ilişkilerde düzelmeler olduğu görülür (Peker, 2000: 173). Bu dönemin başlarında gençte kimlik sıkıntısı yaşanabilmektedir. Ancak Erikson'un ifade ettiği gibi kimlik bunalımı bütün gençlere genellenebilecek bir problem değildir (Selçuk, 2005: 62; Atkinson ve diğerleri, 2008: 109; Holm, 2004: 100).

Özdeşleşme ve arkadaşlık bu devrede sosyal ve duygusal gelişimin iki ana yönünü oluşturur. Bu yaşlarda yaşlılarının genç üzerindeki etkisi, çoğu kez ailenin etkisi kadardır (Cüceloğlu, 2008: 360).

Artık gençteki mükemmel anne baba imajı giderek etkisini azaltır. Kendini evrenin merkezinde güçlü gören genç, ana babasını etkisiz, güçsüz ve yetersiz görmeye başlar (Köknel ve diğerleri, 2007: 202). Bu bireyin kendisini etrafındakilere kabul ettirme sürecidir.

Gençliğin ruhsal ve toplumsal sorunlarına bakıldığında pek çok başlıkta inceleme fırsatı bulunabiliyor. Duygusal olgunluğundan, karşı cins olan ilginin artması, genel sosyal olgunluk, zihinsel olgunluk, bağımsızlık isteği, ekonomik özgürlüğün başlaması ve yetişkinler gibi boş zamanı değerlendirme isteği gibi pek çok başlıkta inceleme fırsatı bulunabilmektedir (Yavuzer, 2002: 284).

Genç yetişkinlik çağında bir eş seçme, evlendiği kişi ile hayatını sürdürebilme, ana baba olma, çocuk yetiştirme, ev idare edebilme, geçim sağlayacak bir iş sahibi olabilme, sosyal sorumluluklarını karşılayabilme, durumuna uygun bir sosyal gruba katılabilme bu dönemde genç yetişkinin karşılaştığı sıkıntılardır (Baymur, 1994: 63). Genç hayatta mücadele etmesi gereken pek çok konu karşısında kendisini bazen yetersiz hissedebilir. Bu durumda yapılan vaatlere kapılıp, yanlış kararlar verebilir.

Gençlik çağında ortaya çıkan değişikliklerin tümü olumsuz değildir. Genç düşünme yeteneğinde bir sıçrama olur. İlgi alanı genişler ve çeşitlilik kazanır. Seçeceği meslekle ilgili konulara eğilir (Yörükoğlu, 2008: 381).

Evliliğin ilk yıllarında da farklı uyum problemleri yaşanır. Bu bazen eşlerin kendileri arasındaki uyumsuzluktan bazen de ailelerin müdahaleleri sonucu oluşan problemlerden kaynaklanır. Yeterli psiko-sosyal gelişime sahip olmayan genç bu durum karşısında bocalayabilir.

30 yaşından sonra fiziksel dayanma ve kas gücü yaş ile birlikte zayıflamaktadır. Yirmi yaş sonu ile otuz yaşın başı arasındaki dönem fiziki kuvvetin en zirvede olduğu dönemdir. Otuz yaşından sonra gerileme başlar

ancak kırk yaşlarında hissedilir. Yine 20-30 yaş arası sağlık bakımından kişilerin kendilerini en zinde gördükleri zamanlardır (Onur, 2006: 114-116; Köylü, 2004: 55).

20-40 yaşlar arasında zihinsel becerilerde yüksek bir kararlılık vardır. Yeteneklerde ise dereceli bir düşüş vardır (Onur, 2006: 117). Yakınlık kurma ve kimlik, gençlik ve erken yetişkinlik dönemleri boyunca etkileşirler (Atkinson ve diğerleri, 2008: 111). Erik Erikson, bu dönemde kişilerin psikolojik çatışma ve bunalım içerisinde olduğunu savunur. Duygusal gelişim hayat boyu devam etse de yetişkinlik döneminde zirvededir (Holm, 2004: 101; Köylü, 2004: 57-58).

Aile ve toplum ile yeni ilişki kurma gibi çeşitli bireysel ve toplumsal görevler oluşturmak bu dönemle ilgilidir. Birey bazen toplumdaki iş ve statüsünü kaybetme korkusu yaşamaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmayla ilgili bilimsel verileri elde etmede dokümantasyon (belge inceleme), tarama (survey) ve anket teknikleri kullanılmıştır. Buradaki amaç, geniş bir kitleden pek çok kişiye sorulan sorular ve alınan cevaplarla, belli bir konudaki fikirleri, davranışları öğrenmek, bunları sınıflandırarak o konudaki gerçeği araştırıp meydana çıkarmaktır (Yavuz, 1986: 175; Arslantürk, 1997: 111, Karasar, 2003). Ancak, biz burada elde edilen verileri yorumlarken, tabloları detaylı olarak verme yerine anlamlı olan tabloların sadece tahlillerinden hareketle konuyu işlemeye çalıştık.

Araştırmanın evreni genç-yetişkin evlilerdir. Örneklem grubunu ise, İstanbul, Kocaeli ve Sakarya'dan rastgele seçilmiş, farklı demografik özelliklere sahip 447 evli birey oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri 2009-2010 yılında belirtilen illerde uygulanan Kişisel Bilgi Formu, Dindarlık Ölçeği ve Kıskançlık Ölçeği ile elde edilmiştir.

Uygulanan anket üç bölümden oluşmaktadır. Kişisel bilgi formu, dindarlık ölçeği ve kıskançlık ölçeğidir. Kişisel bilgi formu ile örnekleme ait demografik özellikler (cinsiyet, yaş, kaç yıllık evli olduğu, hayatının çoğunu nerede geçirdiği, gelir durumu, eğitim durumu, meslek ve flört ederek mi görücü usulü ile mi evlendiği) tespit edilmiştir. Kişisel bilgi formu toplam 8 sorudan oluşmaktadır.

Dindarlık ölçeği, araştırmaya katılan deneklerin puanlama yöntemi ile dindarlık düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılmış toplam 24 sorudan oluşmaktadır. Bu araştırmada kullanılan dindarlık ölçeği, Uysal'ın (2006)

geliştirdiği “İslami Dindarlık Ölçeği”, Kula'nın (2001) kullandığı “Dindarlık Ölçeği” ile Şentepe'nin (2009) kullandığı “Dindarlık Ölçeği”'nden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Kıskançlık ölçeği Pines ve Aronson (1983) tarafından geliştirilen Romantik Kıskançlık Ölçeğinden faydalanılarak araştırmaya uyarlanmıştır. Bu ölçekte, kıskançlık düzeyi, kıskançlık durumunda verilen tepkiler, kıskançlıkla başa çıkma yöntemleri, kıskançlığın etkileri ve kıskançlığın nedenleri olmak üzere 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Yapılan çalışmada bu ölçekteki bazı soruları aynen, bazılarını araştırmaya uyarlayarak ve bu ölçege birtakım sorular ilave edilerek anket soruları oluşturulmuştur. Kıskançlık ölçeği toplam 25 sorudan oluşmaktadır. 1-13 arası çoktan seçmeli, 14-25 arası ise “tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, hiç katılmıyorum” şeklinde oluşturulmuş likert tipi ölçektir. Anketlerdeki veriler SPSS 15.0 istatistik programı ile analiz edilmiştir.

B. KISKANÇLIĞIN ORTAYA ÇIKIŞI

1. Kıskançlığın Normal Değeri: Kıskançlığı tuza benzetebiliriz. Kıvamında olursa ilişkiye tat katar, fazla olursa ilişkiyi bozar. Kıskançlığın derinliklerine inildiğinde bastırılmış duygular, yansımalar, haset, özgüven kaybı, çocukluktaki korku ve güvensizlik gibi çok boyutlu ve karmaşık bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

Kıskançlık nedeni sorgulandığında, kişisel güvensizlik, toplum gözünde değer kaybına uğrama endişesi, ilişkide zayıf kalma endişesi ve dışlanma korkusu gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (Sayar, 2008: 58). Psikodinamik yaklaşıma göre, aç bir bebek ağladığında anne ortada değilse, bebek korkunç bir endişe ve terk edilme duygusu yaşar. Bu korkular evrenseldir. Tıpkı bu durum gibi insandaki kıskançlıkta evrenseldir. Sosyo-psikolojik yaklaşımda da kıskançlığın doğal, içgüdüsel ve kaçınılmaz değil, kültürel tavırlar tarafından belirlenen öğrenilmiş bir tepki olduğu ifade edilir (Pines, 2003: 92,176).

Merkle, kıskançlığın kaybetme korkusu, aşırı sahiplenme hissi ve bireyin kedisine güven duymadığı bir durumda ortaya çıktığına dikkat çekmektedir (Merkle, 2006: 29; Blevis, 2010: 9). Yalnız kalma ve terk edilme korkusu da kıskançlığın oluşumunu etkilemektedir (Erol ve Sağır, 2006: 188).

Kıskanan kişi sürekli eşini kontrol altında tutmaya çalışır. Bazen sözel bazen de davranışlarıyla bunu gösterir. Eşinin her hareketi kıskanç eş için kontrol edilmesi gereken bir durumdur. Eşlerden birinin diğerine az ilgi

göstermesi kıskançlığı tetikler. Eşyle arasındaki iletişim kopuksa kafasından senaryolar kurmaya başlar. Bu düşünceler bireyin hayatına hâkim olmaya başlar.

2. Aşırı Kıskançlık: Normal boyutları aşan kıskançlıklar aşırı kıskançlıklardır. Kıskançlık durumunda verilen tepkilerin dramatik, gerçek dışı bir tehdide yönelik ve şiddet içeriyor olması ve ilgili duygu, düşünce ve davranışlarda normalden aşırı uçlara doğru bir kaymanın gözlenmesi durumu şeklinde tanımlanabilir (Demirtaş, 2006: 189).

Bu tür kıskançlık, kişinin muhatabına tutku derecesinde bağlanmasından, onu kaybetme kaygısından ve buna bağlı olarak birtakım özgüven problemleri yaşamasından kaynaklanır. (Aktosun, 2009: 60).

Kıskanan eş, eşinin tüm zamanını tekeline almaya çalışır, onun sosyal yaşantısını kısıtlamaya çalışabileceği gibi bazen eşinin konuştuğu her kişiyi potansiyel bir tehdit olarak algılayabilir (Sungur, 2009: 29). Yoğun kıskançlık deneyimi geçiren kişiler, kıskançlığı son derece acı veren ve delice bir duygu olarak tanımlamaktadırlar. Kıskançlık bazen öyle bir hal alır ki, delilik ile aklıbaşındalık arasındaki gri alanda yer alır (Pines, 2003: 28-30; Blevis, 2010: 9).

Aşırı kıskanç kişiler eşine zarar verme eğilimlerine girebilirler. Bu durum “*eşi kontrol altına alma*” düşüncesiyle ilgilidir (Pines, 2003: 212). Bu durumdaki kişiler hasta olduğunu kabul etmedikleri için tedaviyi de kabul etmemektedirler. Kıskanç eşle çatışmaya girmek de yanlış bir tutumdur (Tarhan, 2009b: 65-66). Kıskanılan eş, çeşitli psiko-sosyal nedenlerden dolayı susmak zorunda kalıyorsa bu durumda hem ruhen hem de fizyolojik olarak yıpranmaktadır.

Paranoyak bir kişilik yapısına sahip bireylerde kronik kıskançlık hezeyanı görülmektedir. Bu kişilerde psikolojik çöküntü, kendine zarar verme ve saldırganlık eğilimleri görülebilir (Büyük Larousse, 1986: 6730).

Paranoid kişilik bozukluğu, ortada tam ve geçerli bir kanıt bulunmaksızın, kişinin aldatıldığından, takip edildiğinden, kendisine zarar verildiğinden veya zarar verilmek istediğinden aşırı derece kuşkulanası olarak tanımlanabilir. Bu kişiler patolojik düzeyde kıskançtırlar (turkcebilgi.net, 31. 03. 2010).

Aşırı kıskanan kişi, geçmek bilmez şüpheler içindedir, sürekli tedirgin ve sinirli bir biçimde eşini takip eder. Aldatılma kaygısı taşıyordur. Bu tip kişilerin psikolojisinin alt yapısında kişi kendisini zayıf hissettiğinden eşinin kendisini aldatacağı düşüncesine kapılmaktadır (Aktosun, 2009: 62; Tarhan, 2009b: 66).

Aşırı kıskançlıklarda organik, nörolojik ve fiziksel yetersizlikler kıskançlığın ortaya çıkmasında etkilidir (Pines, 2003: 31-33). Kıskançlık patlaması suçlamayı doğurur. Bu tür kıskançlık, beyindeki kıskançlık ve kuşkuculuktan sorumlu alanların kimyasının bozulmasıyla alakalıdır ve tedaviyi gerektirir (Tarhan, 2009a: 69). Paranoid kıskançlığa beyin hasarı, organik psikoz, alkol, hipertiroidizm ve kanser gibi organik nedenler de sebep olmaktadır. Kadınlar, adet döngüsünün yumurtlama döneminde daha kıskanç olmaktadır. Özellikle şizofren ve paranoya gibi zihinsel rahatsızlığı olan kişiler kıskançlığa çok yatkın insanlardır (Pines, 2003: 88).

Çoğu psikiyatristler ve klinik psikologları bu durumda farmakolojik yöntemle, yani ilaç tedavisine ihtiyaç duyarlar. Beyindeki kimyasal değişikliklerin tekrar düzenlenmesi gerektiğini savunurlar.

3. Kıskançlık Tepkileri

3.1. Fiziksel Tepkiler

Bunlar, yüksek ateş, baş ağrısı, mide kazınması, nefes darlığı, yüz kızarması, yüksek enerji, uşüme, bayılma, mide bulantısı, kramplar, kâbus, sinir krizi, tükenme, baş dönmesi, iştahsızlık, el ve ayak titremesi, hızlı kalp atışları, uykusuzluk gibi belirtilerdir (Pines, 2003: 17; Oleşa, 2007: 105; Blevis, 2010: 53).

İlişkiye yönelik kıskançlık durumunda erkek kışkandığı kadına sözel ve fiziksel şiddet uygularken, kadın kendini daha çok surat asarak, küseerek yani pasif yollarla ifade etmektedir.

3.2. Duygusal Tepkiler

Bu tepkiler genellikle ağlama, bağırma, bir kenara çekilme gibi çeşitli şekillerde görülebilir (Erol-Sağır, 2006: 188; Pines, 2003: 17; Oleşa, 2007: 105). Bazı kimseler kıskançlığa neden olan üçüncü şahıslardan üstün olduklarını ispat edebilmek için farklı girişimlerde bulunur. Bazıları ilgiyi sevgi sözcükleri, bazıları abartılı hediyeler, bazıları da yaşadıkları çaresizlik sonucu hayatına son verme teşebbüsü şeklinde ortaya koyabilir (Sungur, 2009: 30).

3.3. Bilişsel Tepkiler

Bireyin zihinsel boyutlarda göstermiş olduğu tepkilerdir. Bu yaklaşımlarla bireyin ilişkisini irdelemesi bilişsel düzeyde tepkisini ifade etmesidir. Geçmiş yaşantılarında birtakım cinsel tecrübeleri olan ve eşine sada-

katsizlik yapan bireyin kendi sadakatsizliğini eşine yansıttığı da olmaktadır (Pines, 2003: 77). Kıskanç birey burada “*ben yaptımsa eşim de aynısını yapabilir*”, diye bir saplantı içinde olabiliyor. Bu durum, psikologlar tarafından “*yansıtılmış kıskançlık*” (Sayar, 2008: 58) olarak tanımlanır.

Hastalık boyutlarındaki kıskançlıklarda aldatılma endişesi yaşanmaktadır. Bu tür insanlar ilişkilerini genellikle geçmiş yaşantılarıyla kıyaslar ve ilişkilerinde farklılık hissetmeleri anda kıskançlık duyguları kabartmaktadır (Tarhan, 2009a: 272). Kıskanç insanlar sürekli kendini kıskandıran insanlardan nasıl intikam alacağını, eşini bir şekilde suçüstü yakalamanın planlarını yapmaktadır (Sayar, 2008: 53).

C. BULGU VE YORUMLAR

Katılımcılara yönelttiğimiz ankette bağımsız değişken olarak yaş, cinsiyet ve kaç yıllık evli olduğu, hayatının çoğunu nerede geçirdiği, gelir durumu, eğitim durumu, mesleği, evlenme şekli gibi demografik özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada bu değişkenlerin bireyin kıskançlık tutumunda etkili olup olmadığı diğer değişkenlerle karşılaştırılarak sonuçlar analiz edilmeye çalışılacaktır.

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların %50,6’sını erkekler, %49,4’ünü bayanlar oluşturmaktadır. Örneklem grubunun yaş dağılımlarına göre oranları, 18-30 yaş grubu %41,6; 31-40 yaş grubu ise %58,4’tür. Katılımcıların eğitim durumları şu şekilde gerçekleşmiştir: İlkokul mezunları %23,9; ortaokul mezunları %10,7; lise mezunları %26,0; üniversite mezunları %39,4’tür. Meslek dağılımları ise, yönetici %7,2; memur %28,9; esnaf %4,7; işçi %18,8; serbest meslek %12,5; ev hanımı %28,0’dır.

Katılımcıların evlenme şekli ise, görücü usulü ile evlenenlerin oranı %42,3; flört ederek evlenenlerin oranı %44,7; diğer (uyuma yada kaçırma vb.) şekilde evlenenlerin oranı ise %13,0’dır. Buna göre flört ederek ve görücü usulü ile evlenenlerin oranlarının birbirine yakın olduğunu görmekteyiz. Evlilik yıllarını incelediğimizde ise, bir yıllık evliler %10,1; 2-5 yıllık evliler %26,0; 6-10 yıllık evliler %25,3; 11-15 yıllık evliler %21,7; 16-20 yıllık evliler %11,6; 21-25 yıllık evliler %5,4’tür.

Gelir düzeyi “çok iyi” olanların oranı %9,6; gelir düzeyi “iyi” olanların oranı %38,7; gelir düzeyi “orta” olanların oranı %45,2; gelir düzeyi “düşük” olanların oranı %6,5’tir. Araştırmada; köyde yaşayanların oranı %17,7; kasabada yaşayanların oranı %7,2; şehirde yaşayanların %49,4; büyükşehirde yaşayanların oranı %25,7’dir.

Yapılan bir araştırmada tek eşliliği savunan eşlerin diğerlerine göre daha kıskanç oldukları ortaya çıkmıştır. Tek eşlilik düşüncesi arttıkça kıskançlık da artmaktadır (Pines, 2003:57,167). Araştırmaya katılan deneklerin her iki yaş grubunun da tek eşliliğe katılma oranları çok yüksek olmakla birlikte bu oran kadınlarda daha yüksektir. Aynı zamanda kadınlarda kararsızların oranı daha azdır.

Katılımcıların kendilerini kıskanç algulamaları değerlendirilmiştir. Buna göre, toplam 447 katılımcıdan 281 kişi (%62,9) kendilerin kıskanç olarak değerlendirmektedir. 166 kişi ise (%37,1) kendilerini kıskanç olarak değerlendirmemektedir.

Cinsiyete göre, “*Kendinizi kıskanç bir insan olarak görür müsünüz?*” ifadesine verdikleri cevaplar karşılaştırılmıştır. İki değişken arasındaki ki kare testi sonuçlarına göre anlamlılık düzeyi yüksektir. Kıskançlık algılamasında cinsiyetin belirleyici bir rolü vardır. Eldeki verilere göre erkeklerin kadınlardan daha kıskanç olduğu görülmektedir.

Carrel, biyolojik farklılıkların duygusal düzeyde de birtakım farklılıklar meydana getirdiğini ifade etmektedir (Carrel, 1997: 76). Demirtaş (2006), “*yakın ilişkilerde kıskançlık*” adlı araştırmasında cinsiyet ile kıskançlık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada evli erkeklerin evli kadınlardan daha kıskanç olduğu ortaya konulmuştur (Demirtaş, 2006: 187).

Kadın ile erkek arasındaki kıskançlık güç yaklaşımına göre iki cins arasındaki güç farklılıklarına dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre kadının erkeklere oranla kendilerine daha az güvendikleri, benlik saygılarının erkeklerden daha düşük olduğu ileri sürülmektedir. Erkeğin çoğunlukla daha yüksek düzeyde ekonomik güce sahip olmasının ve kadının da bu güce bağımlı konumda yer almasının, kadını duygusal kıskançlığa ittiği savunulmuştur (Demirtaş, 2008: 304).

Klasik ahlak kitaplarında kadının kıskanç tabiatına dikkat çekilmekte ve bunun meydana getireceği sıkıntılar üzerinde durulmaktadır. Kınalızâde Ali Efendi’ye göre kadın daha kıskançtır ve erkek tarafından bu durumun dikkate alınmaması farklı sıkıntıları beraberinde getirmektedir. İbn Kayyim el-Cevziyye ise çoğunluğun görüşüne aykırı olarak kıskançlık duygusunun erkeklerde daha baskın olduğuna işaret eder. Kadının kıskançlığını ise kocasının çok evli olduğu bir aile düzeni içerisinde yaşamaktan dolayı olduğuna dikkat çeker (Hökelekli, 2002: C, XXV, 497).

Eldeki verilere göre “Cinsiyet faktörü kıskançlık algısını etkilemektedir” varsayımı araştırma bulgularıyla desteklenmiştir. Bulgular erkeklerin kadınlardan daha kıskanç olduğunu göstermektedir. (Çelik,2010:97).

1. Kıskançlık Algısında Cinsiyet Faktörü

Araştırmada, cinsiyet dağılımlarına göre “Size göre evlilikteki kıskançlık nedir?” ifadesine verdikleri cevaplar karşılaştırılmıştır. Buna göre en yüksek oran erkeklerde %37,6 ile “kendi eşini koruması yönünde gösterdiği aşırı duyarlılık” bayanlarda ise %29,4 ile “sevip sahip olduğu şeyin başkalarıyla aynı tür ilişkiler içinde olmasına katlanamamak” görüşleri öne çıkmıştır. (Bk.Tablo-1)

Tablo-1: Deneklerin cinsiyet dağılımına göre; “Size göre evlilikteki kıskançlık nedir?” ifadesine verdikleri cevaplara göre dağılımı

Size göre evlilikteki kıskançlık nedir?							
Cinsiyet		Kendi eşini koruması yönünde gösterdiği aşırı duyarlılık	Eşini yitirme korkusundan kaynaklanan bir tür kaygı	Sevdiği sahip olduğu şeyin başkalarıyla aynı tür ilişkiler içinde olmasına katlanamamak	Değerli bir ilişkiye tehdit algılanması durumunda verilen karmaşık bir tepki	Eşini sahiplenme yönünde gösterdiği aşırı tepkiler	Toplam
Erkek	N	85	12	56	19	54	226
	%	37,6	5,3	24,8	8,4	23,9	%100
Kadın	N	50	27	65	19	60	221
	%	22,6	12,2	29,4	8,6	27,1	%100
Toplam	N	135	38	120	38	114	447
	%	30,3	8,5	27,0	8,5	25,6	%100

Df:4 Chi Square:15,775 p=,003

Cinsiyet farklılığı birtakım biyolojik farklılığı da beraberinde getirmiştir. Bu farklılık, duygu, düşünce ve davranış farklılığını ortaya çıkarmaktadır. Farklı biyolojik yapıya sahip olan birey, toplumsal hayatta da farklı roller almıştır. Bireysel ve sosyal faktörler kadın ve erkeklerin duygu, düşünce ve davranışlarında da değişiklik meydana getirmiştir. Kıskançlık algısında da bu farklılık belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Kadın içgüdü olarak korunmayı ve sahiplenmeyi; erkek ise korumayı ve sahip olmayı ister (Tarhan, 2009b:26). Kadında annelik ve gebelik içgüdüleri vardır. Kadının aylık menstrasyon döneminin ilk 14 gününde kadın dişilik hormonu salgılar. Ondan sonraki 14 günde salgılanan hormonlar ise annelik duygusunu artırır. Bu hormon aynı zamanda sıkıntı giderici ve rahatlatıcı bir hormondur (Tarhan, 2009a: 104).

Sosyo-biyolojik yaklaşıma göre, kıskançlık yaşayan kadın ve erkeğin farklılığı, gen durumlarına ilişkin güvenin asimetrisinden kaynaklanmaktadır. Kadınlar çocuklarını kolaylıkla reddedemezler, erkekler ancak kadınların tek cinsel partnerleri olmaları durumunda bu konuda güven duyabilirler. Böylelikle erkeğin ihanetiyle ilgili risk, kadın için kaynak kaybı iken, kadının ihanetinin erkekte doğurduğu tehlike yabancıya dölüne sahip olmaktır (Pines, 2003: 139).

Evlilikteki en önemli unsurların başında cinsel yaşam gelmektedir. Kadın ve erkeğin cinsel yaşamla ilgili tutumları farklıdır. Kadınlar cinselliği şefkat ve yakınlıkla ilişkilendirirken, erkekler cinselliği başarı, heyecan, kontrol ve saf fiziksel rahatlamaya bağlamaktadır. Kadınlar eşlerinin hoşlandığı kadın tiplerini daha fazla kıskanırken erkekler ise kendisinden farklı özelliklere sahip güçlü erkekleri eşine karşı kıskanmaktadır (Aktosun, 2009: 93; Pines, 2003: 128; Demirtaş, 2008: 306).

Toplumdaki kadın veya erkek algısı ile değişik kültür ve iklimdeki kadın ve erkek algısı farklılık göstermektedir. Toplumsal yapının, karakter gelişimi üzerinde cinsiyet faktörüne göre farklı etkisinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bütün bu yaklaşımlar duygu, düşünce ve davranış algısını da etkilemektedir. Eldeki veriler, cinsiyet faktörünün bireyin tutum belirlemede etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları, evli çiftlerin kıskançlık algısında cinsiyet faktörünün etkili olduğunu göstermektedir.

2. Aile Ortamı ve Çevrenin Kıskançlığa Etkisi

Toplumumuzda anneler genellikle erkek çocuklarına daha düşkündür. Bazen erkek çocuklar kendilerini baba rolüne koyarak annelerini koruma ve bakma yönünde daha fazla sorumluluk almaya çalışır. Toplumumuzda evin erkek çocuğu baba makamında değerlendirilir. Bu yaklaşım, erkek çocuğun ebeveyn kıskançlık algısını etkilemektedir. Bu bağlamda erkek çocuk annesini koruma, kollama ve sahip çıkma gibi konularda kendisini sorumlu hissetmektedir.

'Anababasal Yatırım Modeli'ne göre, kadınlar çocuk büyütme ve koruma yönünde daha fazla biyolojik ve duygusal yatırımda bulunmaktadır.

Erkekler biyolojik üretim aşamasında yalnızca üreme için biyolojik yatırımda bulunurken, kadınlar bunun yanında dokuz ay çocuklarını karnında taşımaktadır. Öte yandan kadınlar çocuklarına hayatının her aşamasında daha fazla emek vermektedir (Demirtaş, 2008: 303). Bu yaklaşıma göre anne baba faktörüyle kıskançlık ilişkilendirildiği zaman çocuklara verdikleri emeklere göre bireyin hayatında anne ve baba faktörleri daha etkin hale gelmektedir. Bunun doğal sonucu olarak da bireyin anne ve babasının tutum ve davranışları bireyin kişiliği üzerinde belirleyici hale gelmektedir.

Erken dönemde etkisinde kalınan ebeveyn davranışları kıskançlık oluşumunda etkilidir. Ailede ebeveyn arasındaki güvensizlik çocuğa da yansımaktadır. Bu durum bireyin ileride güven problemi yaşamasına sebep olmaktadır (Erol ve Sağır, 2006: 187). Kıskanç bir ebeveyn modelinin yansıması çocuklarda da görülebilir. Ailedeki kardeş ilişkilerinin ve kıskançlıkları bireyin evlilik hayatında etkileri görülmektedir (Blevis, 2010: 76). Çocukların anne ve babalarıyla özdeşim kurdukları düşünülürse bireyin ilköğrenimleri gerçekleştirdiği aile faktörü kıskançlık algısında ve kıskanç bir kişilik oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir.

Gelişme ve olgunlaşmada çevre, bireyin kendini üyesi olarak gördüğü ve kendini özdeşleştirdiği grupların etkisi çok fazladır (Holm, 2004: 84). Bütün bu veriler çevre faktörünün bireyin kıskanç bir kişi olmasında etkili olduğunu göstermektedir. Bu konuda araştırma bulguları ile varsayımlar birbirlerini destekler mahiyettedir.

3. Kıskançlığı Artıran Faktörler

Cinsiyet ile “Çocuksuz eşler çocuklu eşlere göre daha kıskanç olurlar.” ifadesine verdikleri cevaplar karşılaştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre erkeklerde bu ifadeye katılanların oranı %73,0 iken %15,5’lik bir oran katılmamıştır. Kadınlarda ise katılanların oranı %57,0 iken %25,8’lik bir oran katılmamıştır. İki değişken arasında ki kare testine göre anlamlılık oranı yüksektir. (Bk.Tablo-2).

Çocuğu olmayan kadınlar daha az dengeli ve ötekilere göre daha sinirlidirler. Kadının anne olması önlenmemelidir. Genç kızlara, erkeklere verilen fikri formasyonun, hayat tarzının ve idealin aynı verilmemesi gerekir. Bütün bilim adamlarının bu farklılığı göz önünde bulundurarak hareket etmeleri gerekir (Carrel, 1997: 78). Çocuk faktörü ebeveynin davranışlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.

Tablo-2: Deneklerin cinsiyet dağılımlarına göre “Çocuksuz eşler çocuklu eşlere göre daha kıskanç olurlar” ifadesine verdikleri cevaba göre dağılımı

Çocuksuz eşler çocuklu eşlere göre daha kıskanç olurlar							
Cinsiyet		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	Toplam
Erkek	N	11	24	26	76	89	226
	%	4,9	10,6	11,5	33,6	39,4	%100
Kadın	N	15	42	38	65	61	221
	%	6,8	19,0	17,2	29,4	27,6	%100
Toplam	N	26	66	64	141	150	447
	%	5,8	14,8	14,3	31,5	33,6	%100

Df:4 Chi Square:13,805 p=,008

Deneklerin eğitim düzeyine göre “Eşler arasındaki statü farkı kıskançlığı artırmaktadır.” ifadesine verdikleri cevaplara göre dağılımları karşılaştırılmıştır. Burada öne çıkan husus; statü farkının olduğunu kabul edenler arasında en yüksek ortalamanın %78.4 ile üniversite mezunlarından gelmesidir. (Bk. Tablo-3).

Tablo-3: Deneklerin eğitim düzeyine göre “Eşler arasındaki statü farkı kıskançlığı artırmaktadır” ifadesine verdikleri cevaplara göre dağılımı

Eşler arasındaki statü farkı kıskançlığı artırmaktadır							
Eğitim Düzeyi		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	Toplam
İlkokul	N	3	20	19	28	37	107
	%	2,8	18,7	17,8	26,2	34,6	%100
Ortaokul	N	0	8	7	17	16	48
	%	0	16,7	14,6	35,4	33,3	%100
Lise	N	5	15	20	49	27	116
	%	4,3	12,9	17,2	42,2	23,3	%100
Üniversite	N	3	15	20	92	46	176
	%	1,7	8,5	11,4	52,3	26,1	%100
Toplam	N	11	58	66	186	126	447
	%	2,5	13,0	14,8	41,6	28,2	%100

Df:12 Chi Square:26,304 p=,010

Statü farkıyla; bireyin kişilik yapısı ve sosyal yönü, meslekte etkin bir mevkide oluşu söz konusu edilmektedir. Ayrıca, bireyin aile yapısı, ekonomik yönü, sosyo-ekonomik düzeyi ve fiziki yapısı da dikkate alınmaktadır. Eğitim durumuna göre statü farkının kıskançlığa neden olacağı görüşüne katılımın en yüksek olduğu eğitim durumu üniversite mezunlarıdır. Bu durum eğitim seviyesinin yükselmesiyle bireyin meselelere bakış açısının da genişlediğini göstermektedir. Eşini kendisinden daha donanımlı ve kapasiteli kabul eden birey bu durumda eziklik hissedebilir ve bu durum özgüven kaybına neden olur.

Erkeğin eğitim seviyesinin düşük olması çeşitli sıkıntıları beraberinde getirir. Eşler arasındaki eğitim farkı, kültürel farklılıkları belirginleştirerek sorunlara neden olabilir. Erkeğin eğitim seviyesinin düşük olmasından kaynaklanan sorunlar daha fazladır (Tarhan, 2009b:23). Toplumsal bağlamda genel kabul ise erkeğin hanımına göre daha fazla donanıma sahip olması yönündedir.

D. KISKANÇLIK TEPKİLERİ

Yeni evlenmiş olan gençler evliliğinin ilk yıllarında eşlerinin sevgisini sorgulamaktadır. Evlilik yılların yeni olması ve birbirlerini yeteri kadar tanımamaları bu sorgulamada etkili olmaktadır. Yetişkin evlilerde ise ilk akla gelen bilişsel tepki evliliği sona erdirmektir. Evlilik yıllarının ilerlemesiyle eşler evlilikle ilgili kararlarında daha radikal kararlar almaktadır.

Evrimsel psikologlar, aldatılmaya verilen tepkilerde çok belirgin bir cinsel farklılığın olduğunu ileri sürmekte; kadınların duygusal sadakatsizliğe, erkeklerin ise cinsel sadakatsizliğe açıkça daha şiddetli tepki verdiklerini ve sonuç olarak da, kadınların daha çok duygusal, erkeklerin ise daha çok cinsel kıskançlık yaşadıklarını belirtmektedirler (Demirtaş, 2008: 302).

1. Yersiz Bir Kıskançlık Krizi Sonucunda Tepkiler

Cinsiyet ile “*Yersiz bir kıskançlık krizi sonucunda ne yaparsınız?*” ifadelerine verdikleri cevaplar karşılaştırılmıştır. “*Eşime zarar verdiğim için özür dilerim*” seçeneği erkeklerde % 56,6’lık oranla ilk sıradadır. Kadınlarda ise aynı seçenek %57,5’lik oranla ilk sırada yer almaktadır. Her iki değişken arasında ki kare testi sonuçlarına göre anlamlılık oranı yüksektir. (Bk.Tablo-4)

İki cinsiyet grubunun da hatalarını kabul edip, eşlerinden özür dilemeleri en yüksek orana sahiptir. Kadınlarda bu oranın daha yüksek olması

Tablo-4: Deneklerin cinsiyet dağılımlarına göre “Yersiz bir kıskançlık krizi sonucunda ne yaparsınız?” ifadesine verdikleri cevaplara göre dağılımı

Yersiz bir kıskançlık krizi sonucunda ne yaparsınız?							
Cinsiyet		Eşime zarar verdiğim için özür dilerim	Tövbe ederim	Sessizce bir kenara çekilir ağlarım	Eşimin beğeneceği bir hediye alırım	Psikolojik destek alırım	Toplam
Erkek	N %	128 56,6	29 12,8	6 2,7	45 19,9	18 8,0	226 %100
Kadın	N %	127 57,5	31 14,0	29 13,1	13 5,9	21 9,5	221 %100
Toplam	N %	255 57,0	60 13,4	35 7,8	58 13,0	39 8,7	447 %100

DF:4 Chi Square:33,019 P=,000

beklenirken erkeklerle aradaki fark % 1'in altında olması dikkate değer bir konudur. “Sessiz bir kenara çekilir ağlarım” seçeneğinin erkeklerde oranı %2,7 iken kadınlarda %13,1'dir. Bu durum kadınların daha çok duygusal tepki gösterip, içe yansıtma şeklinde duygularını ifade ettiğini göstermektedir.

2. Kıskançlığın Eşler Üzerindeki Etkileri

Araştırmaya katılanların eğitim düzeyi ile “Kıskançlık eşi yalan konuşmaya zorlar” ifadesine verdikleri cevaplar karşılaştırılmıştır. Her iki değişken arasında yapılan ki kare testi sonucuna göre anlamlılık vardır. Her eğitim düzeyinde olanlar, kıskançlığın eşleri yalan söylemeye zorladığını yüksek bir yüzdeyle (ortalama %77.2) kabul etmektedirler. (Bk. Tablo-5).

Burada, eşinin kıskançlık tepkilerinden korkan diğer eş, kıskançlık tepkileriyle karşılaşmamak için yalan konuşmayı bir çıkış yolu olarak görmektedir. Bu sonuç bireyin ruh dünyasında huzursuzluğa neden olabilmektedir.

Bulgular çerçevesinde “aşırı kıskançlık bireyleri dinin yasaklamış olduğu yalan, su-i zan, aile mahremiyetini ihlâl gibi bazı fiilleri yapmaya

Tablo-5: Deneklerin eğitim düzeyine göre “Kıskançlık eşi yalan konuşmaya zorlar” ifadesine verdikleri cevaplara göre dağılımı

Kıskançlık eşi yalan konuşmaya zorlar							
Eğitim Düzeyi		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	Toplam
İlkokul	N	7	7	6	41	46	107
	%	6,5	6,5	5,6	38,3	43,0	%100
Ortaokul	N	1	5	2	17	23	48
	%	2,1	10,4	4,2	35,4	47,9	%100
Lise	N	4	18	16	52	26	116
	%	3,4	15,5	13,8	44,8	22,4	%100
Üniversite	N	5	15	20	86	50	176
	%	2,8	8,5	11,4	48,9	28,4	%100
Toplam	N	17	45	44	196	145	447
	%	3,8	10,1	9,8	43,8	32,4	%100

Df:12 Chi Square:28,143 p=,005

sevk eder mi?” araştırma sorusuna cevap aradığımızda, verilerin bu varsayımı desteklediği görülmektedir. Aşırı kıskançlık tepkileri sonucunda birey kıskandığı eşin her hareketini kontrol etmeye ve bu hareketinden bir ders çıkarmaya çalışmaktadır. Bu durum ileri boyutlarda hayali senaryolara, sanal kuşkulara sebebiyet vermektedir.

Kıskanılan eş, su-i zan veya iftiralara varacak birtakım suçlamalara maruz kalabilir. Kendi şüphelerini haklı çıkarmaya çalışan eşin bazı durumlarda aile mahremiyetini ihlal ettiği de görülebilir (Tarhan, 2009b: 65-66; Aktosun, 2009: 62).

3. Kıskançlıkta Başa Çıkma

Baş çıkma tedavi ile aynı şey değildir. Otomatik bir tepki var olmadığı durumda, tehdit edici, güçlük çıkarıcı ve zarar verici durumların üstesinden gelme çabasıdır. Başa çıkmak zarar, tehdit veya güçlüğü üstesinden gelmek demek olmayıp sadece çabalamadır (Pines, 2003: 226).

Cinsiyet ile “Kıskançlıkla nasıl başa çıkarsınız?” değişkenleri karşılaştırılmıştır. İki değişken arasında anlamlılık düzeyi yüksektir. Erkeklerde %37.6 kadınlarda ise %38.0 ile “Kıskançlığı yenebilmek için dua ederim” seçeneği en yüksek orana sahiptir. Bunu, “Güvendiğim birisinden fikir alı-

rım” seçeneği erkeklerde %36.3 kadınlarda ise %36.7 ile takip etmektedir. Eldeki veriler kıskançlıkla başa çıkmada cinsiyet faktörünün etkili olduğunu ortaya koymaktadır. (Bk. Tablo-6).

Tablo-6: Deneklerin cinsiyet dağılımlarına göre “Kıskançlıkla nasıl başa çıkarsınız?” ifadesine verdikleri cevaplara göre dağılımı

Kıskançlıkla nasıl başa çıkarsınız?							
Cinsiyet		Fiziksel şiddete başvururum	Yalnız başıma kalıp ağlarım	Güvendiğim birisinden fikir alırım	Psikolojik destek alırım	Kıskançlığı yenebilmek için dua ederim	Toplam
Erkek	N %	22 9,7	6 2,7	82 36,3	31 13,7	85 37,6	226 %100
Kadın	N %	0 0	21 9,5	81 36,7	35 15,8	84 38,0	221 %100
Toplam	N %	22 4,9	27 6,0	163 36,5	66 14,8	169 37,8	447 %100

Df:4 Chi Square:30,536 p=,000

Bazı manevi faaliyetler dokularla organlarda, fonksiyonel olduğu kadar anatomik değişikliklerle beraber olabiliyor. Patolojik haller üzerinde duanın tesiri hakkındaki bugünkü düşüncemiz, kemik veya peritoneal verem, soğuk abseler, iltihaplı yara ve kanser gibi çeşitli hastalıkların ani denecek kadar çabuk iyileştiklerini gösteren sonuçlar vardır (Carrel, 1997: 110).

Dua geniş manada Allah’a yönelişi ifade eden dini bir yaşam tarzıdır (Şentürk, 2008: 116). Koç, “Ergenlik döneminde dua ve ibadet psikolojisinin ruh sağlığı üzerindeki etkileri” adlı araştırmasında şu sonuçlara ulaşmıştır: Dua ile sıkıntılar arasında anlamlı bir ilişki vardır. Dua etmenin bireyi rahatlattığı ve iş başarısını artırdığı bilimsel bir gerçektir. Dua etmek stresten kaynaklanan sıkıntıların giderilmesine yardımcı olur. Dua moral değerlerinin yükselmesine sinir sisteminin dengelenmesi ve kuvvetlenmesine fayda sağlar. Psikologlar bu bağlamda duanın psikolojik ve fizyolojik pek çok faydalarının olduğuna dikkat çekmişlerdir (Koç, 2002: 72).

Kıskançlık tepkilerinde kadın ağlamak, küsmek, incinmek şeklinde tepki verirken, erkekler ise ani bir hiddetle tepkisini gösterir. Konuşmak,

görmezden gelmek, üzüntüsünü belirtmek çoğu kadın ve erkekte görülen ortak tepkilerdir ve erkeklerin küçük bir yüzdesi tepkilerini bağırarak, kaçmak ve şiddete başvurmak şeklinde göstermişlerdir (Pines, 2003: 132).

Araştırmaya katılanların kıskançlıkla başa çıkmada en çok başvurdukları yöntemin dua olduğu ortaya çıkmıştır. Duanın kaygı, stres, anlamsızlık, boşluk ve yalnızlık gibi çağımızın önemli ruhsal hastalıklarına karşı ruh sağlığını olumlu şekilde etkilediği ve kişiliği geliştirdiği önemle vurgulanmaktadır (Hayta, 2002:141). Dr. Herbert Benson son 30 yılını duanın insan fizyolojisi üzerine etkilerine adanmıştır. Duanın hastalar üzerine %60-90 arasında iyileştirici gücü olduğunu ifade etmektedir. 1200 kişi üzerine yapılan araştırmada bu insanların daha uzun ve sağlıklı yaşadıkları tespit edilmiştir (Tarhan, 2009c:102). Dua öncelikle düşüncenin güzelleşmesini sağlamakta, sevgi, merhamet ve şefkat gibi duyguların oluşmasına veya hızlanmasına zemin hazırlamaktadır.

Kimter'in (2002) "*dini inanç, ibadet ve duanın umutsuzlukla ilişkisi üzerine*" farklı fakültelerden 406 kişi ile yapmış olduğu araştırmada "*Dua ettiğimde Allah'ın duamı kabul edeceğini umut ederek ferahlarım*" şeklindeki ifadeye "evet" diyenlerin sayısı 341 (%84)'dir (Kimter, 2002:206).

Eldeki veriler duanın başa çıkmada kullanılan önemli bir başa çıkma yöntemi olduğunu göstermektedir. Dua, insanı hem ruhen hem de fizyolojik olarak rahatlatan ve insana enerji veren manevi bir güçtür.

E. SONUÇ

Araştırmada kıskançlık farklı boyutları ile ele alınmıştır. Kıskançlık öncelikle bir tutum olduğu için bireyin karakteriyle de yakından ilgili bir kavramdır. Yapılan bütün analizlerde, bireysel ve sosyal faktörlerin kıskanç bir kişilik oluşmasında etkili olduğu görülmüştür.

Katılımcıların kıskançlık düzeyleri yüksektir (%62,9). Kıskançlık algıları erkekler de %70,8 iken kadınlar da %54,8'dir. Erkeklerin kıskançlık algılarının daha yüksek olmasında bireysel ve sosyal faktörler etkilidir. Bu verilere göre, "*Kadınlar erkeklere göre daha kıskançtır*" varsayımı araştırma verileriyle desteklenmemiştir.

Eldeki verilere göre yaş, kıskançlık algısında belirleyici bir faktör değildir. Cinsiyet, yaşanan yer, gelir ve eğitim durumu, meslek ve evlenme şekli gibi değişkenler kıskançlık algısında etkili olan faktörlerdir. Araştırma bulguları evlilik yılı ile kıskançlık değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığı yönündedir.

Araştırmada kıskanç bir kimlik oluşumunda, aile ve çevre faktörünün etkisini tespit edebilmek için çeşitli analizler yapılmış ve bu analizler sonucunda her iki değişkenin de kıskançlık algısını etkilediği ortaya çıkmıştır. Araştırma bulguları, “*bireyin yetiştiği aile ortamı ve çevre, ileride kıskanç bir kişi olmasında etkilidir*” varsayımını desteklemektedir.

Çocuksuz eşlerin çocuklu eşlere göre daha kıskanç oldukları tespit edilmiştir. Eşlerin yaşantısını doğrudan etkileyen ailedeki çocuk faktörü, bireyin düşünce yapısını da etkilemektedir.

Erkeklerin birden fazla kadınla evlenebilme serbestliği, kadınların kıskançlık algısını etkilemektedir. Araştırma sonuçlarına göre tek eşlilik fikrine katılım hem erkeklerde hem de kadınlarda yüksektir. Erkeklerde tek eşliliğe katılmayan %2,2 iken, kadınlarda bu oran %1,4’tür. Bu sonuç, kadın ve erkeğin düşünce bağlamında tek eşliliği kabullendiğini ve erkeğin birden fazla kadınla evlenme ruhsatının düşünce bağlamında etkisini kaybettiğini ortaya koymaktadır.

Eşler arasındaki statü farkının kıskançlığa neden olduğu araştırma sonuçlarıyla ortaya konulmuştur. Yine aşırı yaş farkı ile kıskançlık arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için araştırmadaki bütün demografik özelliklere göre analizler yapılmış ama aşırı yaş farkının kıskançlığa neden olduğuna dair değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Araştırmaya katılanların yersiz bir kıskançlık krizi sonucunda eşlerinden “*özür dilerim veya tövbe ederim*” ifadelerine katılma oranlarının yüksekliği, manevi suçluluk duygusunun bir göstergesidir. Kıskançlık tepkileri sonucunda eşinin her hareketini kontrol eden, onun özgürlüğünü kısıtlayan, adeta eşine hayatı açık bir cezaevine çeviren birey, sadece eşine zarar vermekle kalmaz; bu durumdan kendisi de en az eş kadar zarar görür.

Özür dilemek, kişinin hatasını kabul etmesi anlamını taşıırken, tövbe ise kulun yaptığı fiilin inandığı değerlerle örtüşmediğinin işaretidir. Birey burada hem eşine hem de yaratıcısında karşı suçluluk duymaktadır. Eldeki verilere göre, “*yersiz bir kıskançlık sonucunda eşler manevi suçluluk hissederek*”, varsayımının araştırma bulgularıyla desteklendiği görülmektedir.

Kıskançlıkla “*başa çıkma*” da; cinsiyet, meslek ve yaşanılan yer değişkenlerine göre en çok başvurulan yöntem duadır. Dua’nın bireyin yaratıcı karşısında kul olduğunun farkına varması ve mutlak yaratıcıdan destek isteyerek kendini daha güçlü hissetmesi gibi yönleri vardır.

Toplumumuzda dinin de etkisiyle eşler arasında aşırı boyutlara varmayan bir kıskançlık gerekli görülmektedir. Zamanını kıskançlık kurgularıyla geçiren eş ile kıskançlık tepkileri karşısında bunalan eş, davranışlarında doğallığı kaybetmekte veya ailevi sıkıntılar yaşamaktadır. Bu durum bazen hayatı çekilmez bir hale getirip boşanmaya kadar uzanan bir süreci başlatmaktadır.

Aşırı kıskançlık, bireyleri dinin yasaklamış olduğu bazı fiilleri yapmaya sevk etmektedir. Deneklere yöneltilen “*kıskançlık eşi yalan konuşmaya zorlar*” ifadesine katılımın yüksek olması kıskançlığın ahlaki bağlamda birtakım olumsuzlukları beraberinde getirdiğinin belirtileridir.

Eldeki bulgulara göre, dindarlık ile kıskançlık arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonucun oluşmasında bireysel ve sosyal faktörlerin yanında dini hassasiyetin de etkili olduğu kanaatindeyiz. Dindar birey, namusu koruma ve sahiplenme duygusunda oluşacak zafiyetin zinaya götürebileceğini düşünerek, eşini daha çok kıskanmaktadır. Dindarlık düzeyi ile kıskançlık arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

Kıskançlık belirli bir kıvamı isteyen bir tutumdur. Evlilikte hissedilmesi gereken bir kıskançlık hem eşler arasında hem de toplumsal anlamda beklenen ve istenilen bir durumdur. Normal boyutları aşan bir kıskançlık ise evlilikleri tehdit eden olumsuz bir davranıştır. Her iki eş de böyle bir tutumdan zarar görmektedir. Aşırı kıskançlık durumunda ise uzman desteği almak evliliğin yürütülebilmesi ve aile saadeti için gerekli bir durumdur.

